

ОДО МҮШЭТЭ ОЙН БАЯРАЙ ХАБАР

12 н.

ХҮХЮУ БУРЯАДУУД ДАХИН УУЛЗАЖА, ХЭЛЭНЭЙ ХУРСААР ТУРШАЛСАБА

13 н.

1921 оной декабрин 21-нээ гарана

Буряад ҮНЭН

Эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

Бүгэдэ арадай сонин

2014 оной мартын 6 Четверг

№ 8 (21958) (873)

Гарагай 5 www.burunen.ru

Буряад Үнэн

ЭХЭНЭРНҮҮДЭЙ УЛАСХООРОНДЫН ҮДЭРӨӨР

НАЙХАН БАСАГАДАЙ НАЛБАРАЛ

Оюна Айсуева
Никита Филатов
хоёр

Урихан хабартаа уран бэлигтэй басагаднай бүришье найханаар харагдадаг. Чайковскийн нэрэмжэтэ искусствын колледжын байшан соо

“Мисс и Мистер-Студенчество” гэнэн республикын конкурсын үедэ дангина басагадые тайзан дээрэ хаража, найхашаажа хуугаа нэм.

Буряадай 20 гаран тусхай дунда эрдэм олгодог нуралсалай эмхинүүдэй бэлигтэн тус мурьсөөндэ хабаадаа.

Эрээдүйн соёлой, искусствын халбариин, мүн хүдөө ажахыдашье, ой модоной ажахыдашье нуралсалаа дүүргээд хүдэлхэ хүбүүд, басагад уян хатар, уран дуунуудые, шүлэгүүдые гүйсэдхэжэ, бусад шье хонирхолтой үзэсхэлэнгүүдые харуулжа, журиин гэшүүдые, харагшадые баясуулаа. Энэ хорилдоондо басагад диилэнхи олон хабаадаа.

Намда илангаяа хэд найшаагдааб гэбэл, Сахьяновагай болон Абашеевэй нэрэмжэтэ хореографическа колледжын оюутад Оюна Айсуева Никита Филатов хоёр. Оюна баганаа дуу, хатарта

дуратайгаар ундынэн, фортепиано дээрэ наададаг, уран зуралгада, нэхэлгэдэ дуратай. Опера болон баледэй театрай зүжэгүүдтэ суг нурадаг үетэнтэйгөө хабаададаг болоһоор үнинэй. Анханай таниха хадаа одото зам үрээжэб, Оюнадаа. Никита урагшаа ханаатай, зохёохы шадабаритай. Баледтэ хатархаһаа гадна автомобильнуудаар хонирхдог, боксоор бээ хоридог, гитара дээрэ наададаг.

Энэ хайндэрэй Гран-при шагналда хэд хүртөөб гэбэл, Чайковскийн нэрэмжэтэ искусствын колледжын оюутан Анастасия Ефимова, лесопромышленна колледжын оюутан Борис Цоктоев гэгшэд мүн. Анастасия – хүжоу зантай, хатарта дуратай, мэргэжэлтэ хореограф болохо хүсэлтэй, орон дэлхэйгээр

аяншалдаг шуналтай хүн юм. Борис дуу дуулахаһаа гадуур спортоор бээ хоридог. Дэлхэйн олон булангуудые хараха, танилсаха хүсэлтэй. Мүн өөрын бизнестэй боложо, нютаг зондоо нигүүлэхы туһаламжа үзүүлдэг байхаб гэжэ хэлээ нэн.

Найхан басагаднай бүри халбарал гэжэ Мартын 8-ай хайндэртэй дашарамдуулан хүсэнэб.

Галина ТУДИНОВА,
ажалай ветеран,
Монголдо болоһон
“Мүнгэн сэргэ”
нааданда илагша.

Дулма БАТОРОВАГАЙ
зурагууд.

МАНДАХА НАРАНДАА УРБААГҮЙ

Сочи хотодо үнгэргэгдээн үбэлэй XXII Олимпиин наадануудай галай үнтаргаадаанаар, оройдоол арбаад шахуу үдэрэй үнгэрөөд байхада, заха хизааргүй үргэн гүрэнэймнай хото городуудаар Паралимпиадын Гал дамжуулагдажа байна. Энэ удаа бүхэдэлхэйн удха шанартай тус хэмжээ ябуулга Росси гүрэнэй бүхы 8 федеральна тойрогуудай 45 хотонууды дайран гараба. Эдэнэй тоодо манай түрэл ниислэл хото Улаан-Үдэмнай оролсохо габьяатай байгаа.

Эстафетын гол илгаань гэхэдэ, нааданай Гал хотоноо хотодо дамжуулагдангүй, харин хото бүхэндэ өөрын онсо аргаар бадаарагдажа, үсэгэлдэр Сочи хотодо бүхы тээхээ эблэрэн суглуулагдажа, нэгэ дүлэн болон носоогдоо.

Харин манай орон нутагта Паралимпиадын Гал Сагаан Үбгэнэй байрада буддын шажанай нангин шүтөөнэй зулаана бадараагдаа. Тиихэдэ бусад хотонуудта наадануудай Гал мүн лэ элдэб өөрсэ янзаар носоогдонон байна. Зарим газарта дарханай дүшын ошонноо, түмэр хайлуулдаг заводой соргоноо гэхэ мэтэ олон аргуудаар бадараагдажа, Сочи хото зорихон байна.

Газаамнай хабарай шэнжэ орожо, хүйтэн халхин буубашье, энэ үдэр Алдар Солын талмай дээрэ суглархан зоной зүрхэ сэдхэлдэ тон дулаан, сэбэр арюун мэдэрэл түрөө ёһотой. Хүн бүхэн энэ зуура дэлхэйн хэмжээнэй зэргэдэ үнгэргэгдэжэ байхан баяр ёһололдо хабаатай байһанаа тухайлжа байгаа. Сагаан Үбгэнэй носоохон Гал эстафетын түрүүшын шата дабаха Ольга Потемкинагай бариһан факелда аһаагдаһан байна. Талмай дээрэ олоор суглархан зоной урда концерт- наадан харуулагдажа,

засаг зургаануудай түлөөлэгшэдэй зүгһөө баярай үгэнүүд хэлэгдэжэ, Паралимпиадын Гал Бурядай ниислэл хотын харгыгаар дамжуулгаяа эхилээ нэн. Паралимпиадын Гал дамжуулха эрхэдэ эрэмдэг бэетэйшүүлэй дунда үнгэргэгдээн элдэб мүрысөөнүүдтэ хабаадажа, илалта туйлаһан тамиршад хүртэһэн байна. Ажабайдалай хэды орёо хүндэ байдалда оробошье, хүсэ зориггоо мохоогүй, мандаха нарандаа урбаагүй, найдалаа алдаагүй эдэ зоной нугаршагүй доторой хүсэ хаража, гайхажа барахаар бэшэ.

Манай республикын арбан тамиршад эстафетын галые дамжуулаа. Эгээл һүүлшын шата СССР-эй спортын мастер, 1987 ондо үнгэргэгдээн республикын Сурхарбаанда Абаргын солодо хүртэһэн, Универсиадын алтан медаль энгэртээ зүүһэн Зоригма Ринчиндоржиева дабажа, Буряад Республикын Толгойлогшо Вячеслав Наговицынтай хамта эстафетын гол зула бадараагаа.

Үглөөдэр нээгдэхэ Паралимпиадын наадануудта Бурядайманай тамиршадай хабаадаагүйшье наа, гүрэнэймнай бүхы зон тэрэнэй ябасые хонирхон хараха байха.

Лопсон ГЕРГЕНОВ.

ТАМИРШАДЫЕ АРГАЛАЛГЫН ЭМХИИН ТУҢА ЕХЭТЭЙ АЖАЛ

Семашкын нэрэмжэтэ республиканска больницада "Аргалалгын физкультурын диспансерэй ажаябуулгын дүнгүүд" гэнэн республиканска конференци үнгэрөө. Диспансерэй ахамад врач, Бурядай Элүүрые хамгаалгын министерствын тамирай медициннын талаар штатнабэшэ ахамад мэргэжэлтэн-эксперт Ярослав Шубин эмхиингээ ажал тухай элидхэл хээ. Физическэ культурын болон тамирай талаар республиканска агентствын хүтэлбэрилэгшын орлогшо Дмитрий Штэпа физическэ культура болон тамир хүгжөөлгын хэрэгтэ тус диспансерэй ехэ үүргэ тэмдэглээ юм.

Диспансерэй бүридхэлдэ элдэб наһанай болон тамирай элдэлгэтэй хүнүүд абтанхай. Тиин тамирай медициннын таһагые даагша Александр Перфильев тамиршадай гэмэлтэлгын асуудалда онсо анхарал хандуулаа. Республикада дэлгэрэнги 50 гаран тамирай зүйлнүүдэй дундаһаа дайшалхы самбо, сүлөөтэ барилдаан, тхэквон-до, таэквон-до тэмдэглэгдээ. Тамиршадые мүрысөөнүүдтэ найнаар бэлдэхын тула диспансер Прибайкалийн аймагта "Ильинка" гэнэн филиал-санатори нээнхэй.

Конференциин хэмжээндэ "Мүрысөөнүүдэй болон тамирай хэмжээ ябуулгануудай медицинскэ хангалгын үндэһэ һуури" гэнэн семинар эмхидхэгдээ гэжэ тэмдэглэлтэй.

"Жэлһээ жэлдэ Буряадтаманай тамирай байшангууд, талмайнууд олошорно, физическэ культура болон тамираар бэээ хоридог зоной тоо эгсэ дээшэлнэ, - гэжэ 15-дахи ДЮСШ-гай завуч Виталий Ивахинов онсолоо. - Республикын олонхи аймагуудта, Улаан-Үдэ хотодо тамирай нургуулинууд болон клубууд олоор нээгдэнэ. Тэндэнь газар наадануудые эмхидхэдэг инструкторнууд, хоригшод, ажаһуугшад дунда элүүр ажабайдал идхад мэрэгжэлтэд хүдэлдэг. Хэнэйшье мэдэһээр, залуушуул ямар нэгэн тамирай зүйлөөр бэээ хориходоо, үндэр амжалтануудые туйлахаяа хүсэдэг. Тиин энэ хэрэгтэнь диспансер ехэ туһа хүргэдэг".

Педагогикын эрдэмэй кандидат Максим Аксеновой

дурадхаһан тусхай шэнжэлгын дүнгүүд, тиихэдэ Пироговой нэрэмжэтэ Россиин үндэһэтэнэй шэнжэлхы медицинскэ университетэй захаруулалгын болон тамирай медициннын кафедрин профессор Сергей Парастаевай "Тамиршадай шэгнүүр доошолуулга. Хиналтын аргууд" гэнэн лекци олоной хонирхол татаа. Россиин Олимпиин хорооной эрдэм шэнжэлгын советэй гэшүүн допинг хэрэглэгдэ эсэргүүсэлгын шэнэ эрилтэнүүд тухай, гадна хайшан гээд шэгнүүрээ доошо-

луулхаб, дээшэлүүлхэб гэжэ тодорхойгоор хөөрөжэ үгөө. Конференциин хоёрдохой үдэртэ ФСК соо мүрысөөнүүдэй медицинскэ хангалгын хуули ёһоной үндэһэнүүд зүбшэн хэлсэгдээ. Диспансерэй ахамад медицинскэ сестра Татьяна Бабурина тамираар бэээ хорилгын газарнуудта табигдадаг эрилтэнүүд тухай хөөрөжэ үгөө, харин ахамад врачай орлогшо Елена Гребенкина хүдөө аймагуудтай хүдэлмэрийн дүнгүүдтэй та-нилуулаа.

"Ехэл саг соогоо болоһон туһатай конференци. хоригшодто, физкультурын багшанарта тон хэрэгтэй", - гэжэ Хяагтын аймагай захиргаанай таһагые даагша Эрдэни Буянтуев һанамжаараа хубаалдаа.

Конференцидэ хабааһан хоригшод, инструкторнууд, аймагуудай тамирай эмхи зургаануудай хүтэлбэрилэгшэд һуралсал гараһан тухай үнэмшэлгэнүүдые абаа.

Валерий СЫДЕЕВ.

Улаан-Үдын 56-дахи дунда нургуулида

БАЯН ДҮРШЭЛТЭЙ БАГШАНАРЫЕ, БЭЛИГТЭЙ ХҮҮГЭДЫЕ АМАРШАЛАЯ!

Тээмэндэ Улаан-Үдын 56-дахи дунда нургуулида (физико-математическа шэглэлтэй нургуули) "Торгон зам" гэжэ нэрлэгдэн, олон жэлдэ амжалтатайгаар үнгэргэгдэжэ, олоной һонирхол татажа байһан Сагаан нарын фестиваль-дефилегэйн найр наада хаража, ехэтэ баясаа нэмби. "Аахарайн" гурим харуулһан хатартайгаар, бэрхэ лама-зурхайшанай Морин жэлые тайлбарилгаар эхилһэн тус концертые морин-хүүхэлдэйнүүдтэй һөөл зохидхон хатар шэмэглээ бэлэй.

Удаань урагшаа һанаатай, урма зоригтой, шадмар бэрхэ, бүхы бэлигээрэ багшанарайнгаа эдэбхи үүсхэл дэмжэдэг, һурагшадтаа һуралсалай болон халуун, амтатай, һайн шанартай эдегээр хангалгын тааруу байдал тогтоохо гэжэ оролддог бэрхэ директорын, баруун буряадуудай гоё дэглтэй Викториа Владимировна Перинова Сагаалганай халуун амаршалга бултанда хүргөө һэн. Жюриин гэшүүд - "Буряадай түрүү хүнүүд" ("Буряад үнэн" газетэ) конкурсын лауреадууд Үндэһэн номой сангай директорэй орлогшо Жанна Дымчикова, уран зохёолшо Викториа Алагуева, залуу, бэлигтэй дуушан Ринчин Дашицыренов гэшэд тус нургуулийн дуушадай хоорнуудай, "Сэлэнгэ" гэнэн жэшээтэ хатарай ансамблиин (хүтэлбэрилэгшэн - РФ-гэй болон РБ-гэй соёлой габыата хүдэлмэрилэгшэ Дарима Доржиевна Найданова) хатаршадай уран бэлиг сэгнэһэн байна. Класс бүхэн тон сэбэр буряадаар мэдээжэ буряад дуунуудые хүдэлэн һагад дуулалдажа, харин "сэлэнгынхид" шадмар бэрхээр хатаралдажа, урид зохид хубсаһатай һурагшад, һүүлдэнь өөһэдөө багшанар булта буряад хубсаһанай харалга-дефиле харуулжа, намайе ехэтэ гайхуулаа, жаргуулаа һэн.

Буряад һайхан заншалнай Бүгэдэ зоноо нэгэдүүлжэ байг! Буряад аялга дуунууднай Бусад холуур зэдэлжэ байг...

гэнэн үгэнүүд зэдэлжэ, һурагшад, багшанар үбэлэй, зунай баян хубсаһаа дэлгээ, дуун-бэлэгүүдэе хоороороо дуулалдан баряа, һайхан хатарнуудаа харуулаа бэлэй.

Тиэхэдэнь дуунай ямар багшанар, хэд эды олон ород, буряад, бусад яһанай үхибүүдтэ буряад мэдээжэ дуунуудые һургана, хэн иимэ гоё буряад дэгл, малгай, бусад хубсаһа оёно, хэн иимэ гэрхээр хатаруулжа һургана гэшэб гэжэ һонирхожо, Эхэнэрнүүдэй уласхоорондын үдэрые угтуулан, һурагшадтайнь, мүн буряад хэлэнэй бэлигтэй багшанартайнь уулзажа, зохидоор хөөрэлдэжэ ерэнэн байнаб.

Тус нургуулийн 7-дохи "А" классай Будожап Мулонов, Азат Мхитарян, Павел Свобода гэшэдэй хөөрөө шагнажа, зүрхэ сэдхэлээ ханаа бэлэйб. Буряад хэлэндэ, "Гуламтын" хэшээлнүүдтэ, заншалта болоһон "Торгон зам" концертнүүдтэ тон дуратай болоһон тэдэнэр, илангаяа буряадаар дуулалдаха дуратай байһанаа мэдүүлээ. Сагаалганай наадан дээрэ классараа "Мэндэ амар" гэнэн дуу тон хүнгэнөөр, тиэхэдэ хамтын

хоорто "Ёхор" бэрхээр дуулалдаа. Буряад хэлэ заадаг багшанараа Арюна Гонгоровна Долина, Долгор Бальжинимаевна Шалбанова, дуу бэрхээр заадаг тус нургуулийн завуч, буряад хэлэнэй багша Анжелика Анатольевна Биликтуева гэшэдэ ерэхээ байһан Эхэнэрнүүдэй болон эхэ зоной һайхан һайндэрөөр халуунаар амаршалба. Нургуулийн ажабайдалда эдэбхитэй хабаададаг, энхэргы сэдхэлтэй өөһэдынгөө эжынэртэ һайн һайханиие хүсэнэ һэн. "Мини эжы Кристина Кироповна хүүгэдэй саадта хүдэлдэг, тиимэһээ саашадааһы сэбэрхэн, зохидхон, ухаатай сэсэн зандаа, зол жаргалтай байхань болтогой" гэжэ Азат эхэдэ Мартын 8-най һайндэртэ хүсөө бэлэй. "Бүхы дэлхэйн эгээл һайханиие эжыдээ - ВСГТУ-гай ород хэлэ, литературын кафедрые даагша Людмила Бимбаевнада хүсэхэ байнаб" гэжэ Будожап хүүбүүн элирхэйлбэ. Харин энэл нургуулийнгаа эхин класста заадаг багша Ирина Михайловна эжыдээ "хододоо элүүр энхэ, сарюухан, арюухан зандаа", эсэхэ сусахые мэдэнгүй, амжалтатай ажаллахыень хүсэнэн амаршалга Паша эльгэ нимгэнтэй эжыдээ зорюулһан байна.

Буряад ёһо заншалаа, соёл, түүхээ дээрэ үргэхэ үүргэтэй республиканска удхатай бүхы конкурсуудта, эрдэмэй конференцинуудтэ, Сагаалганай, Масленицын һайндэрнүүдтэ тус нургуули эдэбхитэй хабаададаг. Эдэбхи үүсхэл гаргадаг урагшаа һанаатай, "Үнэн" газетэтээ ("Багшын булан" гаргалсаха) нягта холбоотой болохо хүсэлтэй буряад хэлэнэй багшанарые амаршалнабди. 1999 онһоо һонин онол аргуудтайгаар хүдэлжэ, олон багшанарые шадмар бэрхээр ударидажа байһан завуч, бэрхэ багша, дууша сэдхэлтэй, үхибүүдые дуунда нургахадаа шадмар бэлигтэй Анжелика Анатольевна Биликтуева, анхан 8-дахи дунда нургуулида бэрхээр хүдэлһэн, мүнөө 2-дохи жэлээ амжалтатай

эндээ ажаллажа байһан Арюна Гонгоровна Долина, дүрбэдэхэ жэлээ баян дүршлөөрөө эндэ хубаалдажа байһан Долгор Бальжинимаевна, тиэхэдэ баһал оролдосотой хүдэлдэг Оюна Батуевна Лхамажаповада амжалта хүсэе. Тус нургуулийн "Сэлэнгэ" ансамблие 20 жэлдэ амжалтатайгаар хүтэлбэрилжэ, үндэр шатада гаргаһан мэдээжэ балетмейстер, зохёохы ажаллайнгаа 45 жэлэй ойе апрель һарада угтахаа байһан республикын габыата артистка, мэргэжэлтэ "Байгал" театрта

анхан хатарһан, мүнөө ВСГАКИ-гай фольклорой хатарай багша Дарима Доржиевна Найданова, буряад хубсаһа уран бэрхээр багшанарта, һурагшадта оёдог мэдээжэ соёлшон Цыпилма Цыдендоржиевна Батурова гэшэдые, мүн һурагшадангинанарые дүтэлжэ байһан Эхэнэрнүүдэй уласхоорондын һайхан үдэрөөр хани халуунаар амаршалнабди. Ургажа ябаһан "улаан бургааһадта", залуу үетэндөө арадайнгаа алтан жасын баялигһаа хүртүүлжэ, урма зоригтой, урагшаа дабшажа,

ажалдаа болон һуралсалдаа амжалтатай, ажабайдалдаа зол жаргалтай ябахатнай болтогой гэжэ хүсэнэбди!

Бэлигма ОРБОДОЕВА.

НУРГУУЛИЙН "ТОРГОН ЗАМ" ФЕСТИВАЛЬ-ДЕФИЛЕНЭЭ ФОТО-ЗУРАГУУД: директор В.В. Перинова, А.Г. Долина; "Сэлэнгэ" ансамблиинхидтаяа Д.Д. Найданова хатарна.

нургуулийн альбомһоо.

ТҮРЭЛ ХЭЛЭНЭЙ ҮДЭР – УСТЬ-ОРДАДА

Түрэл хэлэнэй уласхоорондын үдэрые февральин 21-дэ хаа-хаанагүй бүхы дэлхэйгээр тэмдэглэбэ. Энэ үдэрые ЮНЕСКО-гэй Генеральна конференци дээрэ тэмдэглэхэ ёһотой гэжэ 1999 оной ноябрийн 17-до хэлсээн юм. Тиигээд 2000 онһоо захалжа, дэлхэйн олон хэлэнүүдэй хүгжэлтэдэ зорюулһан хэмжээ ябуулганууд үргэнөөр үнгэргэгдэдэг болоо.

ЮНЕСКО-гэй гэршэлһээр, хүүлшын үедэ зургаан мянгаад хэлэнүүд дэлхэй дээрһээ үгы болохонь. Үгы боложо байһан хэлэнүүдэй тоодо баруун буряадуудай диалектнэ хэлэн баһал ороо гэжэ бултадаа мэдэнбди. "Гэсэрые" түүрээһэн гайхамшагтай хэлэн мүнөө үнэхөөрөөл гайтай хохидолто байдалда оронхой. Гэбэшье, түрэл хэлээ үргэхэ, дэмжэхын талаар ажал ябуулагдажал байдаг. Баяндайн, Оһын, Боохоной гэхэ мэтэ аймагуудай нэгэ хэдыхэн хурунуудта буряад хэлэндэ яһала ехэ анхарал хандуулагдадаг. Олон зоной хэлээ мартажа, хэрэгсээхээ болижо байһан сагта гансал буряад хэлэнэй баг-

шанар болон соёлой ажалшад буряад хэлэ, заншал, соёлоо үргэхэ гэжэ үдэр, һүнигүй ехэ ажал ябуулдаг байна.

Эндэ һая Усть - Орда тосхондо түрэл хэлэнэй уласхоорондын үдэртэй дашарамдуулан, яһала һонирхолтой хэмжээ ябуулганууд үнгэрөө. Энэ һайндэр дээрэ "Уран уншалга" ба авторска уран зохёолоор мурьсөөнүүд болоо. Үхибүүд гоё һайханаар шүлэг уншажа, 11-14 һаһатай үхибүүд соо "Уран уншалга" номинацида Баяндайн аймагай Гаханай хургуулийн **Родион Шантанов** нэгэдэхи һуури эзэлэ. Багшань - аймагтаа суутай буряад хэлэнэй багша **Соёлма Буинова**. Родион

хадаа нютагтаа суутай хүбүүн. "Галхан" гэжэ фольклорно ансамблиин гэшүүн, үльгэр хөөрэдэг, нэгэтэ бэшэ Эрхүү можынгоо, бүгэдэ Россиин, уласхоорондын конкурсуудай лауреат болоһон юм. Үлеэгэй дунда хургуулийн һурагша **Татьяна Балтуева** баһал эрхим уншагшадтай тоодо ороо. Багшань – **Булгита Вахромеева**. Өөрын (авторска) уран зохёолоор Оһын аймагай Бильчирэй хургуулийн 9-дэхи классай һурагша **Настя Берулева** нэгэдэхи һуурида гараа. Багшань - **Агния Андреева**. 6-10-тай үхибүүд соо өөрын зохёон шүлэг уншаһан, Бильчирэй дунда хургуулийн 3-дахи классай һурагша **Матвей Харханов** түрүү һуурида гараа. Багшань - **Мария Харханова**.

Түрэл хэлэндэ зорюулһан һайндэр Усть-Орда дээрэ дүрбэдэхи жэлээ үнгэрнэ.

Баира БАЛЬБУРОВА.

Настя Берулева

Родион Шантанов

Матвей Харханов

ОЮУТАДЫЕ ШАГНАЯ

Мүнөө хадаа буряад хэлэнэй асуудал ехэ хурсаар табигданхай. Манай залуушуул, оюутад ямар һанамжатай гэшэб гэжэ үйлсэдэ ябаһан залуушууллаа, мүн «Вконтакте» гһэн социальна сеть соо хөөрэлдэдэг бүлэгүүдэй оюутадһаа («Подслушано в БГУ», «Подслушано во ВСГУТУ», «Подслушано в ВСГАКИ») һурабабди:

- Буряад хэлэн хургуулида заатагүй үзэгдэхэ ёһотой гү, али һурагшадтай өһөдэйн дураар гү? Таанад буряад хэлэ мэдэхэ гүт? Буряад хэлэ мэдэхэнь таанадта шухала гү?

зэмсэг бэшэ, хэлэн арадые нэгэдхэдэг. Буряад арад үндэһэн хэлээ мэдэхэ, Буряад ороноороо омогорхохо ёһотой. Би Монголда һурааб,

Андрей, БГУ-гай 3-дахи курсын оюутан: - Би хургуулида буряад хэлэ 5-8-дахи классуудта үзөөб. Харин неделидэ нэгэл час буряад хэлэ үзэхэдэ, ехэ бага байна. Минии гэр бүлэдэ буряадаар дуугардаггүй байгаа, тиигээд буряадаар дуугаржа шадахагүйб. Буряад хэлэ үзэхэ ехэ хүсэлтэй байнаб. Би буряад хэлэн хургуулинуудта заатагүй үзэгдэхэ ёһотой гэжэ һананаб, юундэб гэхэдэ, бидэ Буряад Республикада байнабди, хэлээ, соёлоо мэдэхэ хэрэгтэй. Мүн һурагшадтайшье дураар үзэгдэбэл, болохо гэжэ һананаб.

Юля, ВСГУТУ-гай 3-дахи курсын оюутан: - Би үнэн зүрхэнһөө буряад хэлэ үзэхэ хэрэгтэй гэжэ һананаб. Буряад хэлэн буряад арадай сэдхэл, соёл болоно. Хэлэн гансал хүнүүдэй хөөрэлдэхэ

буряад хэлэ үзөөгүйб, харин буряад хэлэ үзэхэ дуратай байнаб.

Суржена, БГУ-гай 3-дахи курсын оюутан:

- Би хургуулида 6-9-дэхи классуудта буряад хэлэ үзөөб. Буряад хэлэн дээрэ дуугаржа шадахагүйб, харин Ээдын диалект ойлгодогби. хургуулияа дүүргээд, оюутан болоод ябахадаа, буряад хэлээ бидэ буряадуудта мэдэжэ ябахада шухала гэжэ ойлгобоб. Буряад орондо ажаһуудаг хадаа түрэл хэлэнэйнгээ түүхэ, хэлэ бэшэг мэдээд ябаха ёһотойбди.

Баясхалан, ВСГУТУ-гай 2-дохи курсын оюутан: - Би буряад хэлэ 1-6-дахи классуудта үзөөб, тиигээд гэр бүлэдөө буряад хэлэн дээрэ дуугардаг үгы хадаа буряадаар хөөрөжэ шадахагүйб. Буряад хэлэ үзэхэ һанаатай байнаб, юундэб гэхэдэ, өөрынгөө

арадай хэлэ мэдэхэгүйдэ, аягүй байдаг. Буряад хэлэн хургуулида заатагүй үзэгдэхэ ёһотой. Буряад хэлэн – манай үбгэ эсэгэнэрэй хэлэн, тиимэнээ буряад хэлээ, ёһо заншалаа сахижа ябаха ёһотойбди.

Юля, ВСГУТУ-гай 1-дэхи курсын оюутан: - Би буряад хэлэ мэдэхэб, гэр бүлэдөө буряадааршье, ородооршье дуугардагбди. Буряад хэлээ, түрэл хэлээ

буряад арад зон заатагүй мэдэхэ ёһотой!

Ширап, БГСХА-гай 5-дахи курсын оюутан: - Би буряад хэлэ һайнаар мэдэхэб, гэр бүлэдөө буряадаар хөөрэлдэдэгбди.

Эгэшингээ хүбүүдтэй буряадаар хөөрэлдэхэ гэжэ оролдодогби. Буряад хэлэ хургуулида үзэхэл хэрэгтэй гэжэ һананаб.

Юлия, БГУ-гай 2-дохи курсын оюутан: - Би буряад хэлэ мэдэхэгүйдэ, манай хургуулида буряад хэлэ зааха багшанар үгы байгаа. Түрэл хэлээ мэдэхэ

хэрэгтэй, харин хүн бүхэн өөрынгөө дураар буряад хэлэ үзэхэ ёһотой.

СОЦИАЛЬНА СЕТЬНЭЭ ОЮУТАДАЙ ЗАРИМ ҺАНАМЖАНУУД:

Артур («Подслушано во ВСГУТУ»): һурагшад өөһэдэйнгөө дураар үзэхэ ёһотой, намда буряад хэлэн шухала бэшэ.

Михаил («Подслушано во ВСГУТУ»): Буряад орондо байгаа хадаа түрэл хэлээ мэдэхэ хэрэгтэй гэжэ һананаб. Буряад хэлэ мэдэхэгүйдэ, харин буряад хэлэндэ һураха хүсэлтэйб, буряад хэлэн намда шухала.

Татьяна («Подслушано во ВСГУТУ»): Буряад хэлэн намда шухала бэшэ, намда хэрэггүй. Харин буряад арадта ехэ шухала, тэдэнэй соёл, ёһо заншалынь болон ха юм.

Золто («Подслушано во ВСГУТУ»): Буряад хэлэ дээшнэ үргэжэ, буряадаар өөһэд хоорондоо хөөрэлдэжэ, залуушуул, ябаялдаа.

Кира («Подслушано во ВСГАКИ»): Буряад орондо түрөө хадаа буряад хэлэн дээрэ хөөрэлдэжэшье һаа, һурыш.

Мария («Подслушано в БГУ»): Би буряад хэлэ хүн өөрынгөө дураар үзэхэ ёһотой гэжэ һананаб. Буряад хүнэй түрэл хэлээ мэдэхэгүйдэ ябахада, яар байдаг.

Аюна АНДРЕЕВА, штатнабэшэ корреспондент.

ХҮХЮУ БУРЯАДУУД ДАХИН УУЛЗАЖА, ХЭЛЭНЭЙ ХУРСААР ТУРШАЛСАБА

Улаан-Үдэ хотын захиргаанай залуушуулай хэрэгүүдэй хорооной хүтэлбэрилэгшэ Эрдэни Дымчиковэй үүсхэлээр үнгэргэгдэһэн аласые харайһан гун удхатай "Хүхюу буряад" гэхэн хэмжээ ябуулга буряад дайдадамнай буряад хэлэ нэбтэрүүлэн хүгжөөхэ зорилгоёо бэлүүлээ. "Энэ болон бусад удха түгэлдэр хэмжээ ябуулгануудые үнгэргэжэ, эхын хүмбэйгээр бээдэмнай шэнгэхэ аад, мартагдаһан жэнхэни һайхан буряад хэлэмнай саашадаа хүгжэхэнь болтогой" гэжэ нёдондо эгээл түрүүшынхией эмхидхэгдэһэн энэ харалган тухай бэшэһэн байна. Мүнөө энэ үндэр удха шанартай хэмжээ ябуулгамнай заншалта болон, буряад дайдадамнай дахинаа эмхидхэгдэбэ.

ЭГЭЭЛ ХҮХЮУ БУРЯАДУУД СУГЛАРАА

НЁДОНДО үнгэргэгдэһэн түрүүшын мурьсөөндэ аяар 200-гаад хүн хабаадаа нэн. Харин мүнөө жэл 101 хүн байгаа.

- Энэмнай "Хүхюу буряад" гэхэн мурьсөөндэ хүн зоной анхарал унтаржа байһан тэмдэг бэшэ, харин конкурсын удха һайнаар ойлгоһоной гэршэ бшуу, - гэжэ жюриин гэшүүн Валентина Патаева хэлэбэ.

Үнэхөөрөө, нёдондо арад зон юрэ аман зохёолой мурьсөөн гэжэ ойлгоод, элдэб жанртай шүлэг, монолог, сценкэ-зүжэгүүдые табяа нэн. Харин мүнөө жэл Буряад ороноймнай эгээл хүхюу буряадууд суглараа.

Буряад арад уйдхар гашуудалда абтажа, хүнэһөө зайлатараа зүдэржэ ябахэ бэшэ, ажамидаралай алишые сагта шог зугаа татаха, өөрыгөөшье наада барин, гасаалан, энеэлдэхэ аргатай нэн. Харалганда хабаадагшадай гүйсэдхэһэн монолог, зүжэгхэнүүд энээнине гэршэлнэ.

ИЛАГШАД ХЭД БЭ?

"ХҮХЮУ БУРЯАД" мурьсөөн монолог ба зүжэг гэхэн хоёр шэглэлээр эмхидхэгдээ. Монолог наһанай гурбан шэглэлээр сэгнэгдээ. Тиигэжэ 16 наһан хүрэтэр үхибүүдэй бүлэгтэ түрүүшын нуурида республикын 1-дэхи лицей-интернадай нурагша Бато Гомбоев гараа. 2-дохи шатын дипломдо - Кабанскын Корсаково тохсоной нурагша Оксана Саниева, гурбадахи дипломдо 1-дэхи лицей-интернадай нурагша Дарима Цыренжапова хүртэһэн байна.

Валентина Дугаровнагай хэлэһээр, мүнөө жэлэй ба нёдондоной мурьсөөндэ эгээл эрхим, булта бэрхэ үхибүүд нэгэдэхи наһанай шэглэлдэ хабаадана. Үнэхөөрөөшье, энэ бүлэгтэ булта бэлигтэй үхибүүд хурса буряад хэлээрээ, артистын шадабаряар шалгараа. Жюридэ илагшадые шэлэхэдэнь, нилээн хэсүү байгаа ёһотой.

3-дахи нуури эзэлэгшэ Дарима Цыренжапова намда ехэтэ һайшаагдаа. "Хүдөөдэ болоһон түрээ" гэжэ хөөрөөгэй нуурнуудые: хуби заяагаа ниилүүлжэ байһан залуушуулай эжы, аба, оюутан нүхэрыень үнэншэмэ бэрхээр, ёһотой артист мэтээр харуулжа шадаа. Энэ басаган Буряад драмын театрай ерээдүй артист болохонь дамжаггүй.

2-дохи бүлэгтэ 17-һоо 29 хүрэтэр наһанай зон хабаадаа. Теэд эндэ ялас гэмэ бэлигтэй хүн байгаагүй. Гэбэшье түрүүшын нуури эзэлһэн Түнхэн нютаг уг гарбалтай хүдөө ажахын академийн оюутан Зоригийн Сымбылов буряад һайхан хэлэтэй, һонор бэрхэ, ёһотой буряад байһанаа харуулжа шадаа. Эндэ аяар 5 хүбүүдые мурьсөөндэ эльгээһэн республикын медицинскэ колледжые онсо тэмдэглэмээр. Тус

эмхиин оюутад Очир Цыбиков Аюр Гагапов хоёр финалда хабаадажа, магтаалда хүртөө.

30 наһанһаа дээшэ бүлэгтэ яһала олон хабаадагшад байгаа. Яруунын Жаргал Спиридонов "Тархайн хүбүүн Зархай" гэхэн хөөрөө, үнэхөөрөө, тэрэнтэй тохёолдоһон ушар мэтээр хөөрөжэ, хүн зоние хүхэжээ.

"ЗҮЖЭГҮҮД" ГЭХЭН ШЭГЛЭЛДЭ ҮХИБҮҮД ИЛАА

ЭНЭ шэглэлдэ республикын Үндэһэтэдэй 1-дэхи лицей-интернадай дэргэдэхи 8-дахи ДШИ-н нурагшад Даша Шерхунаев, Алдар Дамбаев гэгшэд "Тархяа Гулабхаа хоёр" гэхэн зүжэг табижа түрүүлээ. Эндэ Хяагтын аймагай Сүбэгтэ гэхэн нютагай «Хяагтын үншэн хүүгэдэй гэрэй» үхибүүд багшанартаяа ород арадай "Колобок" гэхэн зүжэгтэй найруулгаар "Нэгэтэ бүтүү үдэр" гэхэн һонирхолтой зүжэг харуулаа. Хяагтын аймагай буряадуудай нютаг хэлэн ехэ гоёр хэрэглэгдээд, буряад хэлэн дээрэхи зүжэг улам баяжуулаа, шэмэглээ бшуу.

Улаан-Үдын "Заречный" гэхэн микрорайоной "Хараасгай" гэхэн этнокультурна түбэйхид "Табан хушуу мал" гэхэн зүжэг табижа. Эндэ тэмээн ямаан хоёрые наадагша бэлигтэй хоёр эхэнэрнүүдые (артистнарай нэрэ обог хэлэгдээгүй) онсо тэмдэглэмээр. Одоол эдэ хоёрнай театрай артистнар болохо аад, буруу мэргэжэл шэлээ хаш.

ФИНАЛДА ХҮРЭГШЭД БУЛТА УРМАШУУЛАГДАА

ЭНЭ мурьсөөндэ "Буряад Иван", "Буряад Марья" гэхэн шэглэл соносгогдонхой. Зүгөөр мүнөө жэл буряад Марьянууд юундэб даа ерээгүй. Буряадтаманай "Булаг" кинодо хабаадаһан Виктор Нестеров урмашуулагдаа. Загарайн аймагай Эрхирэгэй Алексей Печкин, Мухар-Шэбэрэй Боом нютагай Николай Пахомов гэгшэд уһан буряадаар, үнэншэ һайнаар "монолог" шэглэлдэ хабаадаад, бүгэдэндэ һайшаагдаа.

ГОЛ ШАНДА САНАГЫН НУРАГША ХҮРТӨӨ

Мурьсөөнэй финалда хабаадагшадта шан барюулгын үедэ гол шанда хүртэһэн хүнөө мартажархин алдаа. Энэнь уран бэлигтэй, дүршэл шадабаритай Олег Бабуевай түсэблэһэн морёор ябадал - "ход конём" гэхэн онсо маяг хаш. Эгээл энээдэтэй, театрай доһолтор, харагшадые эгшэтэр энеэлгэжэ гол шанда хүртэгшэ хүбүүн Арсен Цыренов Захаминай Санага нютагай нурагша байшоо. Гран-при - 30 мянган түхэригэй шан "Байкал-Плаза" гэхэн эмхи Арсендэ бэлэглээ. Бэлэг барюулагша Гүрэнэй Дүүмын депутат Иринея Матхановай туналагша Татьяна Мигоцкая баярлаһандаа буряадаар дуугаржархёо.

Хүхюу буряадууд булта урмашуулагдаа

Олег Бабуев Владлен Принглаев Арсен Цыренов хоёрые амаршална

Жаргал Спиридонов

Иимэл эди шэдитэй, буряад арадтаа аша үрэтэй, жэнхэни һайхан буряад хэлэндэмнай тон хэрэгтэй, тунатай "Хүхюу буряад" гэхэн мурьсөөн ха юм даа!

ҮШӨӨ НЭГЭ ТЭМДЭГЛЭЛ

БУРЯАД Республикымнай бүхы шахуу аймагууд энэ мурьсөөндэ хабаадахые оролдоно. Захаминай аймаг аһан олон хабаадагшадые эльгээнэ.

Ганса Санага нютагаһаа ямар олон хабаадагшад байгаа гээшэб! Жэл бүри буряад хэлээ шэнжэлэн, шудалха муртөө, энэ холын аймагнай жэнхэни һайхан буряад хэлээ үндэрөөр сэгнэдэг зон ха гэжэ үшөө дахин этигэбэб. Захаамин нютагай-хид, һайнта даа, буряад хэлээ хүгжөөжэл ябаһандаа!

Цырегма САМПИЛОВА.
Авторай фото-зурагууд.

Бато Гомбоев

Оксана Саниева

Үнэгэрhэн зуун жэлэй агшан зуур

Дэлгэрэнгыгээр сайт дээрэмнай уншагты: burunen.ru

Аркадий БАТОМУНКУЕВАЙ проект

Сайн байна, хүндэтэ “Буряад үнэн” газетын редакци!

Танай уншагша пенсионер Гармаев Борис Будаевич заха холын Захаамин нютагһаа “Үнэгэрhэн зуун жэлэй агшан зуур” гэхэн хууданһаа 1948-1956 онуудта “Улаан-Далахай” колхозой түрүүлэгшээр хүдэлhэн ажалай ба дайнай ветеран Гармаев Буда Шагдурович аба тухайгаа бэшэхэм. Буряадай түбэй гүйсэдхэхы комитедэй (Бур. ЦИК) гэшүүн ябаһан, дайнай ба ажалай орден, медальнуудтай, “50 жэл КПСС-эй зэргэдэ” гэхэн хүндэлэлэй тэмдэгтэй. “Улаан-Далахай” колхозой залуу ажалшадай дунда 1956 ондо ороһон фото-зураг эльгээнэб. Б.Ш.Гармаев урда рядта дундань нууна. Энэ фото-зураг дээрэ байһан нютагаархиндаа зориулжа, нэгэ багахан шүлэг зохёобоб.

Сэнхир хадын хүдэр хүбүүд
Сэлеен нютагаа нэргээн бодхоолсоот.
Сэбэр найхан ухаан бодолтнай
Сэдьхэл зүрхэндэмнай шэнгэн үлэнхэй.

«Буряад үнэнэй» хаягаар үшөө нэгэ бэшэг Гусиноозёрск тосхонһоо эрэбэ. К. Будаев Социалис Ажалай Герой Жамса Ванкеевэй дүр зурагууды хэблүүлхыемнай дурдхаба бшуу.

Жамса Ванкеев 1914 ондо Урмын-Адаг нууринда түрэхэн. Ажалайнгаа намтарые 1952 ондо колхозой нарин тоологшоор эхилээ. Удаань номоной Зүблэлэй нарин бэшэгшэшье ябаа, Госбанкын таһагай бухгалтераршье, мүн аймагай зүблэлэй гүйсэдхэхы хороондо таһагые даагшаар хүдэлөө.

Агууехэ дайнда хабаадаһан. Хүндөөр шархатаад, нютагаа бусаһан. 1944-1946 онуудта Карл Марксай нэрэмжэтэ колхозой бухгалтер ябаа. Тэрэшэлэн түрүүлэгшээр дэбжүүлэгдээд, аяар 30 жэлэй туршада колхозые ударидаа, «колхоз - миллионер» болгоо.

1956 оной март нарада Жамса Бальжинимаевичта Социалис Ажалай Геройн үндэр нэрэ зэргэ олгодоо. СССР-эй Верховно Советэй болон Буряадай Верховно Советэй депутадаар хунгадаһан.

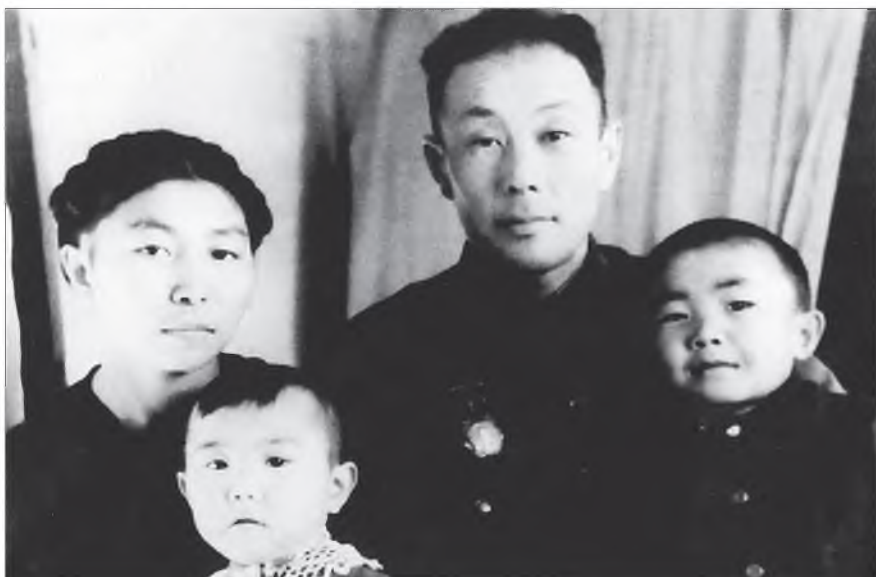
Социалис Ажалай Герой Жамса Ванкеев хани нүхэртээ хамта Улаан талмай дээрэ

Александр Невскийн орден зүүһэн капитан Жамса Ванкеев

Колхозой түрүүлэгшэ Жамса Ванкеев

Жамса Бальжинимаевич гэр бүлын дулаахан дүхэриг соо

Жамса Бальжинимаевич Витя хүбүүнтээ. 1945 он

